

אדם ישראלי, הוא עצמו בית המקדש!

אנו רואים כי בפרשת תרומה נצטוו ישראל להקים משכן לה', ונתפרטו חלקו המבנה. בפרשת תצוה נתפרטו בגדי הכהונה. בפרשת תשא יש תיאור חטא העגל, עונשו והשגת סליחה. ושוב בפרשיות ויקהיל פקודי יש חזרה על ביצוע המצוות, בהן נצטוו ישראל בפרשיות תרומה תצוה. מה עניין הסדר זהה? מדוע נרשם עניין העגל באמצעות סיפורו הczyioי בין מילוי הפוקודות?

שאלה אחרת שהעסיקה את המפרשים היא מתי נצטוו ישראל על הקמת המשכן, לפני מעשה העגל או אחריו? אם נביט על פרשיות תרומה תצוה, הרי נצטוו לפניו. ואם נביט על ויקהיל פקודי, נצטוו אחריו? ובדבר זה יש חילוקי דעת בין רש"י (شمota לא, יד וכן לג, יא) לבין רמב"ן (شمota לה, א וכן ויקרא ח, א). רש"י סבור שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ובאמת נצטוו על הקמת המשכן הרבה זמן אחריו מעשה העגל. ובכן אילו היה כאן סדר כرونולוגי היהת באה פרשת תרומה אחורי פרשת תשא. והרמב"ן אינו רואה טעם לשבש סדר הפרשיות, ולפי דעתו נצטוו בתחילת המשכן (פ' תרומה) ורק אח"כ נכשלו בעגל (פ' תשא).

בספר "יעוניים חדשים בספר שמות" (דר. נחמה לייבוביץ, הוצ' ההסתדרות הציונית העולמית, עמ' 337-343) מובאים הוכחות ומקורות בדברי מדרשי חז"ל לכל אחת מהדידויות הנ"ל. ודאי כי אין כאן רק ויכוח לעניין טכני, אלא יש דעינו חשוב לכל אחת מההמודות הללו. אפשר לומר כי לפי המאחרים, עניין ה"קרבנות" נתהזה רק בדיעד, כתיקון החטא. אילולא החטא, שמא לא היו לנו המצוות הללו? אבל המקובלים סבורים כי יש עניין עצמי לקרבנות, וגם בלבידי מעשה העגל היו הדברים רשומים בתורה עוד לפני ביראת העולם. נחקרו כאן במאמרנו בשיטה ההיא שנצטוו על המשכן רק אחורי מעשה העגל.

וכך כותב ר' עובדיה ספרנו (מגדולי פרשנינו המקראי, נפטר בשנת ש"י 1550) שנצטוו על הקמת המשכן רק אחורי חטא העגל. כלשונו: "זהו בעצמו ביאר באומרו יעשו לי מקדש ושכنتי בתוכם" (شمota כה, ח), לא כמו שייעד קודם לכן, באומרו 'מזבח אדמה תעשה לי וכו' בכל מקום אשר אזכיר אתשמי אבוא אליך וברכתיך' (شمota כ, כא). אבל עתה [אחרי החטא של הגשמה] יצטרך לכהנים, וזה בעצמו התבאר באומרו 'זאתה הקרב אליך את אהרן אחיך' (כח, א). הנה לא נבחר שבט לוי לשרת עד אחר מעשה העגל" עכ"ל (شمota כד, יח). זאת אומרת, התוכנית המקורית הייתה כי כל יהודי יוכל להקים מזבח אדמה פשוטה, בלי כל הפרטים של משכן ומקדש, ושם להתפלל לפני ה'. התוכנית המקורית הייתה שלא יזדקקו למרכו' מסוים. כי כך לשון ר' עובדיה ספרנו במקום שציין לשם (شمota כ, כא): "ומאחר שראיתם שאין אתם צריים לאמצעיים להתקרב אליו וכו' לא

תצריך לעשות היכלות של כסף וזהב ואבניים יקרים למען אקרוב אליהם, אבל יספיק מזבח אדמה 'בכל מקום אשר אזכיר אתשמי וברכתיך'. ולא תצריך לשוחך השגחתך אליך באמציעים של זהב וכיסף וзолחתם' עכ"ל. כלומר יזכה לקרבתה ה' גם בלי הזרקות לבניין משכן או מקדש. אלא מלחמת שנכשלו בפולחן העגל, ראה ה' כי נפשם שפלה והם זוקקים לטכסי המקדש. רעיון זה הוא קרוב לדעת הרמב"ם (מורה נבוכים, ח"ג פרק לב) בעניין הקרבנות, שהסכימים ה' להקרבתם מלחמת דרגא נפשית נמוכה של ישראל. וכן מפורש בדברי ר"י אברבנאל (על ירמיה ז, כב. דף שחח) כדלהלן:

"והנראה לי בפירוש הפסוק הו, שהנה ישראל כשיצאו מצרים ובאו לפני הר סיני ושמעו התורה והמצוות, לא ציומם ה' בעניין הקרבנות, אבל ציומם ענייני האמונה והמעשים המשובחים אשר יעשו. אמנם כאשר עשו העגל, וראה ה' ית' שירירות ליבם הרע, ובכל יום ויום יחתאו לפניו, והוצרך לתקן להם צרי ורפאלה למחלתם ורשייעתם. ולכן באו מצוות הקרבנות, מהעלויות אשר יעשו לכפר על הרהור הלב, וחטאאת והאשם ושאר קרבנות כולן, שלא נצטו עליהם, אילולא היו חוטאים" עכ"ל לעניינו. וראו לי להזכיר כאן כי אחרי שכ הוא מצבנו הנפשית הירוד, ברור שהקרבנות הם "לתחילה". וכאשר יבוא המשיח, יקיים לנו בית המקדש ונקריב שם קרבנות עברור כל MCSLOWOTINU וטיעוותינו. כאן מדובר רק בויקוח עתיק זה אם הקב"ה תיקן להם לישראל הקרבנות גם בלי שום קשר לחטא העגל? ועיין שם בדברי דר. ליבוביץ על התשובות של החלוקים על דעת רמב"ם ור"י אברבנאל ודעת ר' עובדיה ספורהנו. כי לא נאריך כאן.

ולפי דעתו מיוחדת זה, שהקב"ה בתחילה לא ציווה על קרבנות, הרי הייתה כוונתו שהאדם עצמו ישמש כבית המקדש, הרי כל גופו, דעתו ומחשבתו יהיו קודש לעבודת ה'. והרוי גם אחרי חורבן בית המקדש, לא אבדנו את השגת התוצאה של הקרבנות, והם ע"י תורה ומעשי חסד. מעשה שהיה כך היה. "פעם אחת היה ר' יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והוא ר' יהושע הולך אחריו, וראה בבית המקדש הרב. אמר ר' יהושע אויל לנו על זה שהוא חבר, מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל! אמר לו ר' יוחנן, בני אל ירע לך. יש לנו כפירה אחת שהיא כמותה, ואיזה? זה גמולת חסדים, שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח' (הושע ו, ו) עכ"ל (אבות דר' נתן, פ"ד פסקא ה). וכמו שזה מועל אחרי החורבן, זה דאי הועיל לפני בניית המקדש!

המלבי"ם כתב בארכיות כיצד כל חלקו המשכן וכל אביזרו הם מכונים מול גופו האדם (פרשת תרומה, מאמר "רמי המשכן"). ובפסוקנו הוא כותב (שמות כה, ח): "ו贊יה [ה'] וכן תעשה, שכל אחד יבנה לו מקדש בחדרי לבבו, כי יcin את עצמו להיות מקדש לה' ומעון לשכינת עוזו, כמו שאמר דוד 'ויהיג לך ה' כי בית יעשה לך ה' (שמואל-ב, ז, יא) וכן כן תעשה לדורות שכל אחד יבנה מקדש בחדרי לבבו וכיין מזבח להעלות כל חלקו נפשו לה', עד שימסור נפשו [תוספת המעתק: כלומר רצונו] לכבודו בכל עת" עכ"ל לעניינו. עצם הרעיון הזכר בקצרה בר"מ אלשיך (שמות כה, ט).

המלבי"ם האריך בנושא זה בספר דרשותיו "ארצות השלום" (דרוש ג') שם כתוב: "ועל זה הוכיח ירמיה לבני דורו, אשר חשבו כי עיקר השראת השכינה היא בבית המקדש בעצמו, ולא הבינו זאת שבהרהור להזה [צריכים] היצירוף והקשר המזוהה מנשמת בני ישראל! וכו' אמר להם ירמיה (ז, ז) 'היטיבו דרכיכם ומעליכם ואשכנה אתכם במקומות הזה. אל תבטחו לכם על דברי השקר לאמר: היכל ה' היכל ה' המה'. יאמר: אל תבטחו לכם על דברי השקר بما שתאמרו כי היכל ה' ובית המקדש הוא הנקרוא 'היכל ה' שבו ישרה שכינתו, כי אין הדבר כן! רק בית ישראל עצם, הם היכל ה' [הערת המלקט: כמו שישים "המה"] וכל כן בהכרח שתיטיבו דרכיכם, הם ואשכנה אתכם בעצמכם במקומות הנבחר, ועליכם ישכון כבוד ה' וכו' [ומאריך שם].

[כי למרות שנחרב הבית] "מכל מקום לא יתחמץ לבבנו, כי הגם בעת נחרב המקדש והוסר התמיד, לא סורה שכינתו מתוכנו, כמו ש' יוטוש האל שילה [או] אהל שיכון באדם" (תהלים עח, ס') בקרוב האzem ותוך עמו. כמו שהיה קודם חטא העגל שעדיין לא נצטו על המקדש, אמר "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבואה אליך וברכתך". וכן אמר בהבטחה העתידה: 'ונתתי את מקדשי בתוכם' [כלומר, בנסיבותיהם של בני ישראל] לעולם. והיה משכני עלייהם וכו' וידעו הגויים כי אני ה' מقدس את ישראל **ביהיות מקדשי בתוכם לעולם**" (חזקאל ל', כו-כח) עכ"ל שם. כלומר חזקאל מלמד שיש אפשרות למקדש בקרובנו "לעולם", גם אחרי חורבן עז ואבן.

� עוד הוסיף (בדף סג): "והם בעצמם בנו את הבית עם כל כליו, بما שהכינו את לבבם להיות כסא אל האור האלוהי, אשר על זה אמר [ה'] למשה 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן' (שמות כה, ט. ודרשת הרב היא מפני שלא כתוב "ככל שאני מראה לך"). שהוא [בא לומר] בהיותו [משה רבנו] בית נאמן לה' צבאות, כבר נראה בו תבנית המשכן בכל פרטיו. ואמר 'וראה ועשה בתבניתם, אשר אתה [בעצמך] מראה בהר' בעת ששכן האור عليك' עכ"ל.

� סיים בכך דברי דרוש ג' בשם: "ויתנחו מין של אמת היה זה לדוד ע"ה ברצותו לבנות הבית, ובאה הנבואה מأتת נתן הנביא כי הוא לא יבנה הבית, אמר לו: 'זהגיד לך', כי בית יעשה לך ה'!" (שמואל-ב ז, יא) כאמור: אל תצטער על זה, כי אתה אכן צריך אל הבית. כי בית יעשה לך בעצמך, שאתה בעצמך בית לה', רוחה ברך ומלאתו על לשונך" עכ"ל.

מהר"ל כתוב ("גבורות השם", פרק סט) כי עיקר עניין בית המקדש הוא כדי להביא את האדם לענווה, ירגיש התבבולות מול המציאות המוחלטת, כלומר הקב"ה. וכך גם אמר דוד המלך, "כי לא תחפוץ זבח ואתנה, עולה לא תרצה. זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה" (תהלים נא, יח-יט). זאת אומרת, מי שמנבל האנוכיות שלו, מי שמרגיש תלות גמורה בהקב"ה, זה עצמו כל עניין בית המקדש והקרבות (עי"ש דברי מהר"ל). ורק מלחמת שאין עיינו של adam מספיק עירני ויעיל, لكن הכננו לנו אמצעי עוז של מקדש וקרבות. זאת הגענו אחורי קלקל העגל!

אותו רעיון של ר"מ אלשיך על הפסוק "זעשו לי מקדש ושכنتי בתוכם", בתוכם ממש, למדנו גם מדברי רמח"ל. הוא כותב על האיש הקדוש אשר דעתו עוסקת בשכל תורה אמת תמיד, מתוך אהבה ויראה, "והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש וכמזבח וכו'". כי השכינה שורה עליו כמו שהיתה שורה במקדש. ומעתה המאכל שהוא אוכל הוא כקרבן שעולה על גבי אישים וכו' וכו' וכאליו נקרב על המזבח ממש. והוא עניין שאמרו עליו חז"ל 'כל המביא דורון לת"ח כאילו הקריב בכוריהם' וכן הין בגרונו, במקום נסכים וכו'. והנה הנקרב להם נקרב על גבי המזבח" (מסילת ישרים", פרק כ"ו).

הרווחנו מהבירור הזה כי בעצם המקדש והקרבות הם מצוה ממש, יש באפשרותנו לקיים מצוות אלו באופן ריעוני גם בזמןנו ע"י לימוד תורה ומצוות, וכדברי ר' יוחנן בן זכאי (שהבאו לעיל). ולענין השאלה, מדוע נקבעה פרשת תשא ועון העגל בامצע, אחרי תרומה תצוה וגם לפני ויקהל פקדוי? לדעתינו זאת מפני ששתי הדיעות נכונות, יש צד מסוים שהוא בא מתחילה בראיתו של עולם (ועוד לפני מעשה העגל), ויש צד שהוא בא כתגובה לקלוקול מעשה העגל (ואחרי מעשה העגל). הא כיצד? כי ה' צפה מראש שיחטאו, ועוד לפניו בראית שמים וארץ הכנין מקום המקדש (פסחים נד ע"א). אלו ואלו דברי אלהים חיים.